

Oh, că-ci nu mai este în viață fericitul protopop Marcu²² cel torturat sufletește în Sătmar pînă la moarte. Ce satisfacțiune frumoasă ar fi fost și pentru dînsul.

Noi în cazuri de tot brutale cînd ni se resping petițiuni românești avînd mare scop în ochi, le facem pe voie. Școala odată înființată pentru totdeauna răs-plătește înmiit.

Pre lîngă mulțămîta mea fierbinte pentru osteneala ce ați pus în interesul studiului meu vă rog ca să împărțășiți la toți binevoitorii mei salutările cordiale de la

Al D(umnea)voastră
totdeauna stimătoriu și
devotat
Ge. Barițiu

Arh. Stat. Sălaj, fond Reuniunea Învățătorilor Români Sălăjeni, dos. 93, f. 20

ZWEI UNVERÖFFENTLICHTE BRIEFE VON GEORGE BARIȚIU

(Zusammenfassung)

Durch die Veröffentlichung der beiden bisher unveröffentlichten Briefe von George Barițiu beabsichtigte der Verfasser, sie in den wissenschaftlichen Kreislauf einzuführen. Gleichzeitig wurden George Barițius Beziehungen zu einem anderen Sălajer, und zwar zu Andrei Cosma, einem Kämpfer für die wirtschaftliche, soziale und nationale Emanzipierung der Rumänen, hervorgehoben.

²² (Ioan) Marcu, titular la catedra de limba și literatura română la Liceul de stat romano-catolic din Satu-Mare. Această catedră a fost înființată de antecesorul său, Petru Bran, la 1862. Bun român, Marcu nu a avut însă energia și puterea de muncă a lui Bran. La 1878 este numit la această catedră Vasile Lucaciu, care o va ocupa timp de 7 ani. În 1885, autoritățile administrative și școlare pun însă la cale destituirea sa din postul de profesor, iar pentru a nu părea o măsură discriminatorie i se oferă funcția de inspector școlar, pe care însă o refuză, preferînd parohia comunei Șişești (cf. V. Bojor, *Episcopii diecesei gr. cat. de Gherla*). Comen-tînd acest act, Barițiu avea să scrie la vremea respectivă în nr. 104 al *Observato-rului*: „Țineți însă minte că nici în Sătmar nu este în joc persoana ci ca și la Cluj, catedra pe care nu o mai vor. Persoana e numai pretextul: limba și literatura noastră este totul”.

GAVRIL TRIFU ȘI „ALIANȚA ÎNVĂȚĂTORIMII ROMÂNE UNITE DIN TRANSILVANIA“ (1910)

Sorgintea corespondenței inedite tratată în paginile de față o constituie, în fapt, relevarea cîtorva din avatarurile privind strădania de înființare a unei asociații profesionale cu caracter confesional în Transilvania începutului de secol XX.

Dacă persoana și personalitatea emitentului, dascălul de generații Gavril Trifu rămîne cunoscută în literatura de specialitate¹, figura destinatarului, profesorul universitar și deputatul în parlamentul de la Budapesta, Ioan Ciocan, merită a fi dezvăluită în cîteva repere biografice pentru aprofundarea atmosferei și înțelegerea rolului asumat de către personajul în discuție.

Născut la 19 februarie 1850 în comuna Mocod, din zona grănicească a Năsăudului, urmează școala confesională locală, ca și pe ce'e din Zagra și Năsăud, pentru ca în octombrie 1863 să facă parte dintre elevii celei dintîi generații a gimnaziului, absolvit strălucit în toți cei opt ani de studii. Pregătirea sa universitară a fost fragmentată pe traseul Viena, Graz și Budapesta. În august 1878 a fost numit profesor supleant de limba română, geografie și istorie la liceul năsăudean, unde va urma ca director vreme de două decenii, conducînd, în paralel, timp de peste zece ani, destinele Fondurilor Grănicerești. Deputat în parlamentul maghiar în 1896, profesor la Catedra de limba și literatura română a Universității budapestane între 1898—1908, s-a săvîrșit din viață în anul 1915, lăsînd în urmă un mare semn de întrebare privind viața și activitatea sa².

Scopul reuniunii greco-catolice reprezentative pentru numărul mare de învățători transilvăneni a fost atît de natură organizatorică cît și de apărare a valorilor educative autohtone expuse pericolului tot mai vădit al deznaționalizării prin imixtiunea statală în epoca legiferării legilor școlare de tristă memorie adoptate în 1907.

Încercarea de reasezare a învățătorimii române unite după anul 1904 pe criteriul religios s-a bazat pe aceași idee a solidarității și unității de neam, întărită și dezvoltată îndeosebi în anii primului deceniu al veacului actual, marcat de pecetea legilor apponyene. Dascălul inițiator Gavril Trifu, fost vicepreședinte al „Reuniunii Învățătorilor Români Sălăjeni“ între 1874—1899 a tins să extindă experimentul realizat la

¹ V. Vetișanu, în *Aspecte ale dezvoltării învățămîntului din Sălaj*, Zălau, 1971, p. 30—33; L. Ghergariu, în *Idem*, p. 34—36; Al. Matei, în *Zălaul pe treptele istoriei*, Zălau, 1973, p. 62—66; V. Achim, în *ActaMP*, 6, 1982, p. 443—449; P. Abrudan, în *Acta MP*, 10, 1986, p. 571—577.

² I. Pecurariu, în *Raportul al LIII-lea despre gimnaziul superior fundațional din Năsăud pentru anul școlar 1915—1916*, p. V—XVII; T. Tanco, în *Virtus Romana Rediviva*, III, 1977, p. 218—221; K. Kése, în *Magyar-román filológiai tanulmányok*, Budapesta, 1984, p. 335—345.

scară redusă geografico-istorico-etnico-confesională. Acesta beneficia, așadar, de practica necesară și încerca să transplanteze anumite criterii moderne în plan cantitativ și calitativ tocmai cu scopul ordonării și desfășurării puterii educativ-morale a învățătorii din zona dată, într-o asociație de profil și după un model imediat bine stabilit și deplin interpretat statutar.

Avatarurile proiectului avansat ministerului de resort au rămas necunoscute, astfel încât, procedăm la detalieri odată cu respectarea ordinii cronologice firești a derulării demersurilor întreprinse între anii 1904 și 1910 la Budapesta.

Cele șapte capitole definitive ale statutelor alianței respective, conștințate în discuția ținută la Cluj în 17 aprilie 1904 de un grup restrins semnat format din Gavril Trifu, președinte, Vasile Oltean și Nicolae Pop notari au fost înaintate spre aprobare ministrului cultelor și instrucțiunii publice, Lukács László. Rezoluția inspectorului școlar din Cluj, Csernaton Gyula, cu nr. 3422/1905 din 6 august 1905 a inclus faptul că proiectul a fost respins, — sub nr. 50087 din 9 iulie 1905 —, pe motiv că în baza ordonanței ministrului de interne, cu nr. 1508/1875, asociațiile nemaghiarilor nu se puteau constitui decât pe un fond cultural-literar. Așadar, din capul locului, gruparea învățătorimii române după naționalitate a fost exclusă. Drept urmare, conținutul actelor în cauză a fost discutat din nou la Cluj de către o comisie largită, figurînd între alții: G. Grivase, I. Radu, Elie Dăianu, Gherasim Domide, I. Pop, care a propus modificarea titulaturii „A gyulafehérvári görög-katholikus metropoliház tartó tanító-egyletek szövetségének bizottsága” în loc de „A magyarországi görög-katholikus román tanító-egyesületek szövetsége bizottságának alapszabályai”. S-a admis, în consecință, la presiunea autorității, radierea atributului național.

O altă rezoluție a oficialității a survenit pe aceeași filieră a inspectoratului clujean, cu nr. 57411 din 30 iulie 1906, în care se specificau alte șapte modificări în textul propus, între care figurau abandonarea termenilor de „mitropolie”, „episcopie” etc. Sarabanda doleanțelor afirmate și a stavilelor apărute a continuat luni în șir. Statutele modificate au fost înaintate ministrului Apponyi cu nr. 107217/1907, fără să fie aprobate pînă la urmă, fiindcă se reclamau alte intervenții în privința a 12 puncte neclare pentru legiuitori. Demersul a fost întreprins personal de Gavril Trifu, care la data de 14 iulie 1908 a prezentat ministerului forma refăcută a statutelor, dar fără nici un rezultat concret, ele fiind remise drept nerezolvabile în timp (sub nr. 141011 din 27 noiembrie 1908).

A intervenit un interval de reflexie, odată cu demiterea guvernului coaliției și a instaurării cabinetului Khuen-Héderváry, care s-a manifestat mai receptiv față de naționalități, fapt ce a îndrituit renașterea ideii prezentării statutelor spre aprobare, atît premierului desemnat cît și miniștrilor de interne, de culte și instrucțiune publică. Rezultatul a fost identic cu cele anterioare, rezoluția cu nr. 30238 din 11 aprilie 1910 menționînd alte modificări necesare de realizat în conținutul statutelor înscrinate de autoritățile de resort.

Unui asemenea context enunțat i se circumscriu, așadar, scrisorile adresate de Gavril Trifu fostului dascăl de liceu, profesorului universitar și deputat parlamentar în încercarea de a afla un sfetnic și un ajutor grabnic întru rezolvarea chestiunii spinoase a aprobării convenite pe seama proiectului reuniunii învățătorii române unite din Transilvania.

Din debutul epistolelor adresate în luna mai 1910, autorul lor dezvăluie intenția organizării alianței numai pe făgaș profesional și întru potențarea calitativă a demersului educativ la scară extinsă geografică. Expozeul său a continuat cu referirea comparativă la existența unor reuniuni asemănătoare pentru alte naționalități și confesiuni diferite din Ungaria dualistă și la piedicele presărate în calea aprobării statutelor de către cei doi miniștri în cauză, respectiv Lukács László și Apponyi Albert. Nararea cronologică a autorului misivei atinge momentul cotidian și face referire la demersul înaintat guvernului Khuen-Héderváry vizavi de actele alianței și de atitudinea șefului guvernului față de „problema națională“ în preajma campaniei electorale. Apelul lansat de Gavril Trifu a vizat persoana deputatului Ioan Ciocan, cunoscut îndeobște în mediile politice ungare și care a contribuit covârșitor la rezolvarea unor chestiuni vitale dezvoltării cultural-economice a românilor transilvăni, mai cu seamă a celor din ținutul natal al Năsăudului.

Stavilele așternute de autorități au fost dezvoltate în continuare de către emitent în cuprinsul mesajelor dateate între vara și toamna anului 1910, odată cu discutarea rezoluțiilor oficiale receptate ca răspuns negativ la solicitarea înaintată privind aprobarea statutelor reuniunii învățătoresți românești greco-catolice în cauză. Compararea în permanență cu situația altor naționalități și confesiuni a apărut mai mult ca evidentă, îndeosebi în cazul în care au existat asociații învățătoresți aprobate ori chiar stimulate existențial prin subvenții de guvern. Se acuza, totodată, tenta politică și religioasă discriminatorie de care uza oficialitatea în raport cu doleanța exprimată de învățătorimea română unită din Transilvania. Aceasta a specificat faptul că nu a intenționat nicicând a se lăsa absorbită sub raport organizatoric de corpul instituționalizat romano-catolic și nici nu a abdicat de la crezul moștenit și profesat de peste două veacuri.

Partea finală a corespondenței redată în extenso în anexă se constituie într-un fel de profesiune de credință a dascălului specialist, pasionat de munca sa didactică și de idealurile educării într-un spirit moral și național elevat. Fragmentele descrise permit și penetrarea „laboratorului de creație“ al pedagogului, înfățișat astfel cititorului și chiar unor recenzanți critici, cu toate problemele rezolvate ori lăsate în suspensie și reclamînd, solicitînd chiar, destinatarului Ioan Ciocan, ralierea acestuia și ajutorul imediat pentru remedierea situațiilor descrise cu privire la activitatea sa didactico-publicistică. Ultimul mesaj, așternut în 22 octombrie 1910, se înscrie, fără nici un fel de falsă modestie, în seria pledoariilor „pro domo“, relevînd calități și merite ale omului devotat menirii cărții și școlii.

În pofida încercărilor succesive efectuate la Budapesta fie pe cale proprie fie prin intermediul deputatului român Ioan Ciocan, reușita adămirii statutelor alianței învățătorimii române greco-catolice nu s-a îm-

plinit. Chestiunea a avut un ecou în timpul imediat, conferința pregătitoare și apoi congresul învățătorimii române de pretutindeni, indiferent de confesiune, întrunite la Cluj într-o reuniune suprareligioasă și reprezentativă în lunile februarie și aprilie 1913³, nu a reușit să aducă o concretizare de nici un fel, astfel că autoritatea s-a manifestat din nou cu aceeași atitudine implacabilă față de doleanța cultural-școlar-educational sub aspect organizatoric a populației majoritare transilvănene.

În finalul prezentei restituiri, nutrim convingerea că din peisajul epistolar Gavril Trifu și Ioan Ciocan în răstimpul cercetat, cele repuse astfel în circuitul științific vin să completeze cu date noi articulațiile complexe ale problemei organizării învățământului românesc unit din Transilvania începutului de secol XX.

STELIAN MINDRUȚ

ANEXE:

Șimleu (Szilágy-Somlyó)
17/V. 1910.

1. Mărite Domnule Profesor!

Ca un vechiu cunoscut¹ îndrăznesc a Ve incomodita cu o rugare în interes public, în interesul învățământului popular.

Precum Veți fi știind, învețietorii gr./eco/-cath./olice/ români deja în 1904⁵ a otărit într-o adunare ținută în Clusiu a înființia pe norma altor învețietori confesionali, de Stat și comunali o „alianță regnicolară” a reuniunilor lor învețietorești cu scop, ca punind în fruntea învețietorimei gr./eco/-cath./olice/ române pe cele mai bune poteri învețietorești din țieră, să se dea un având mai puternic și o desvoltare mai repede și mai roditoră învățământului popular gr./eco/-cath./olic.

Ministrul de atunci Dr. Georgiu Lucaci⁶ a denegat întărirea statutelor din cauza, că alianția s-a numit gr./eco/-cath./olică/ *română*, deși numai așie era corectă numirea, deoarece învețietori și renuniuni învețietorești gr./eco/-cath./olice/ sunt și ruhene, cari nu se țin de noi și pe cari nici nu ni era ertat a le cuprinde în alianția noastră.

Eliminând din statute pe perhorescatul „român” și esplicând necesitatea acelei deosebiri ministrului Apponyi⁷, amu cerut de nou întărirea statutelor. Ni s-au cerut 7. strămutări în statute și promitiendu-ni-se apoi întărirea. Le amu făcut și aceste și am așternut de nou statutele pentru aprobare. Atunci în locu

³ O. O. Ghibu, în *Acta MP*, 7, 1983, p. 599—638; V. Achim, în *Acta MP*, 12, 1988, p. 461—465.

⁴ Raporturile dintre cei doi datează probabil din timpul practicării dascăliei la Năsăud și Zălau.

⁵ vezi în *Gazeta de Duminecă*, VI, nr. 33, 16 aug. 1909, p. 6—7: referire la adunarea constitutivă din Cluj în privința alianței.

⁶ Lukács György, ministrul cultelor și instrucțiunii publice în guvernul Fejérváry Géza (1905—1906).

⁷ Apponyi, titularul aceluiași portofoliu în cabinetul Wekerle Sándor (1906—1910).

de aprobare ni s-au cerut alte 12 strămutări în statute. Le-amu făcut și aceste și am prezentat eu în persoană statutele ministrului Apponyi, expunându-i lipsa cea mare, ce avem și noi gr./eco/-cath./olicii/ români, de învețietorii altor confesiuni de acesta alianță și căindu-me de tînuța declinației a ministeriului față de acesta mișcare atât de salutare pentru învețiemântul poporal a învețietorime gr./eco/-cath./olice/ române.

Rezultatul a fost că eră ni s-a denegat întărirea statutelor.

Cetind din foi că actualul ministru presedinte voiesce să respecte dreptul de întrunire a cetățienilor⁸, i-am susternut de nou statutele și am cerut întărirea lor dela consiliul ministerial. Ce întrunire politicească mai inofensivă pôte se esiste decât o întrunire învețietorescă.

Audiu, că cauza este la inspectoratul școlariu din Clusiu spre opinare. Nu vediu lipsa acestei opinări într-o cauză, care este deja atât de mult desbătută și răstălmăcită; nici nu aștept altceva bun în dillele noastre în cauze școlare de ale noastre dela inspectorii de acum.

Veniu deci a Ve roga pe Mărita Domnie Văstră, ca pe o auctoritate în cauze de învețiemânt și ca pe unul, care aveți influință decidiătoare în ministeriu, ca să binevoiți a interveni la respectivii domni în ministeriu în interesul acestei pentru noi forte ponderose cauze și se binevoiți a mediuloci întărirea statutelor „alianței” noastre, care întărire în preajma alegerilor⁹ ar face cea mai bună impresiune la învețietorimea și poporul nostru, dovedind, că noul guvern este drept și liberal și fația de noi, românii gr./eco/-cath./olicii/ și ne sprijinesce barem pe terenul învețiemântului.

Cauza a fost pertractată mai pe urmă în ministeriul cultelor și instrucțiunei publice sub Nr. 141011/1908. Acum, revenită dela consiliul ministerial va fi avend numer mai nou sub care s-a transmis la inspectoratul din Clusiu.

Mărita Domnia Văstră ca cunoscătoriu a împrejurărilor noastre școlare Veți fi sciind, ce însemnătate are acest lucru pentru învețiemântul nostru poporal gr./eco/-cath./olice/; nici nu cerem noi alta dela ministeriu, decât ce s-a dat deja și au de deie de sine învețietorii comunali rom./ano/-cath./olice/, reformati, evanghelici, ér statutele noastre sunt compuse chiar pe norma statutelor: „A magyarországi tanító egyletek, országos Szövetsége”, recte „A magyarországi tanítók országos bizottsága” întărite sub Nr. 97395/99; nutresc deci speranția, că Veți binevoi a Ve intrepune la ministeriu pentru ceruta întărire a statutelor.

Al Măriei DVăstre, cu distinsă știmă Gavril Trifu, prof./esor/prep./arandial/ în pens./iune/

Clusiu, 1910. 20 Maiu

Simleu (Szilágy-Sömlő), 20 Maiu 1910.

sb. 1910. 20 Maiu 1910. Clusiu, 1910. 20 Maiu 1910.

rol. 1910. 20 Maiu 1910. Clusiu, 1910. 20 Maiu 1910.

1910. 20 Maiu 1910. Clusiu, 1910. 20 Maiu 1910.

2. Mărite Domnie! Profesor!

De abié mi espediatu epistolă rogătoare, adresată Măritei Domniei Văstre în cauza „Alianței reuniunilor învețietoresci gr./eco/-cath./olice/” să primim pe calea metropoliei din Blasiu, resoluțiunea ministeriului cultelor de, sub Nr. 30238/1910, prin care mi se notifică, că nici acest ministeriu nu a întărit statutele, pentru că, precum se dice, nu am satisfăcut în toate pretenșiunile de sub resoluțiunea Nr.

107217/1907 a ministeriului Apponyi.

Resoluțiunea mea venit neașteptat de iute, prea iute, față cu cele ale celorlalte ministerii de până acum, dar, spiritul ei este tot cel vechiu, adică respingătoriu față cu tendinție și nu ore folositoare.

⁸ Este vorba de „manipularea electorală” a celui de-al doilea guvern Khuen-Héderváry Károly (1910–1912).

⁹ Vezi nota anterioară. Alegerile au avut loc la finele lunii mai și începutul lunii iunie 1910.

Rezoluțiunea sustiene pretensiunile formulate în decisiul de sub Nr. 107217/1907 adus de ministeriul contelui Andrásy¹⁰, cari, precum se scie, erau dușmani ai întruniților și cerceau nod în papură, numai ca să le pótă denega resp./unsul/ apoi. Cum se unesce acesta cu dechiariatiunea actualului ministru președinte¹¹, că va respecta dreptul de întrunire și va părtini întrunirile? Ce impresiune va face la apropiandele alegeri¹², scirea că nici sub actualul guvern nu se pot înființia nici măcar reuniuni învețietoresci, decă acele sunt de ale naționalităților? Eu crediu, că acesta procedere a guvernului este precăt de păgubitoriu instruciuni poporale, pre atât să de desăstroasă pentru încrederea solicitată deși trebuințiosă neapărat pentru guvernul a poporațiunei tieiei.

Altcum noi, tote strămutările preținse în rezoluțiunea Nr. 107217/1907 afară de le amu făcut. Aceste doué sunt: a) că se pretinde, ca colecte pentru fondul reuniunei, respectiv alianție să nu se facă numai cu scirea și învoirea poliției; b) că să nu putem conchiema totă învețietorimea când și când la consfătuire în cauze de obște învețietorescă.

Observ că statutele „alianției” noastre au fost și sunt făcute strict după norma statutelor „A magyarországi Tanitók országos Bizottsága” întărite sub Nr. 97395/99; în cari colectele fără controlă polițieniescă sunt luate și aprobate sub cap. III, punct b., litera d., eră convocarea întregei învețietorimi sub cap. II, punct a.

Așie dară fația de noi se cercă nod în papură.

Ve rog ca se informați pe respectivii domni în ministeriu și mai ales pe Escelentia Sa dl. ministru despre aceste împrejurări și se părtiniți cu totă auctoritatea Măriei Domniei Vostre aceste sante și pentru noi gr./eco/-cath./olicii/ atât de trebuințiosă causă.

Al Măritei Domniei Vostre, cu distinsă stimă Gavril. Trifu, prof./esor/ pre./parandial/in pens./iune/.

Șimleul-Silvaniei, 23 iulie 1910.

3. Mărite Domnule Profesor!

Nepotul meu Georgiu Tartia din ministeriul cultelor mi scrie, că i-ați făcut cunoscut cum că eu n-am tremis nici acum statutele „Alianției”, ca se vedeți în ce stă pedeca la ministeriu de nu se întăresc.

Permiteți-mi, ca se me scuz cu împriejurările: mi-au venit din Budapesta 2 cumnate ca se petrecă vara la mine în aer bun, apoi am nisce opsióre întipărite pentru scólă și popor și trebuie se me îngrijesc de lățirea lor, apoi ce este mai mare, nu-mi ajută nimene nici macar a decopia cele de lipsă. Treabă românească! Ti lasă totă treaba în grumadi și trebue încă se-ți pară bine, decă nu-ți pun beție în rôte.

În dilele aceste înse vi le voiu trâmite. Ve rog ca se vorbiți și până atunci cu Escelentia, cu ministrul, că face cea mai rea impresie trăgânarea acestui lucru de 6 ani, când chiar și învețietorii jidovi au alianția regnicolară a reuniunilor lor învețietoresci. Pentru ce se nu putem ave chiar numai noi, învețietorii gr./eco/-cath./olicii/?

Așiu ave și o rugare de natură de tot personală, decă nu v-așiu osteni cu ea.

Am o nepótă, Silvia Kövály, fêta preotului Ioan Kövály din Ioaniciu-Jánosfalva, de lângă Beiușiu, nepot al fostului director gymnasial și preposit capitar Teodor Kövály. Acesta a absolvat est-temp preparandia de stat în Szabadka¹³, unde am fost și eu pe vremea mea profesor 10 ani de dile. Dinsa a recurs la ministeriu ca se o denumescă oriunde dintre aceste locuri: Șimleu seu jur, Zelau seu jur, Beiușiu seu jur, Năsăud seu jur, ca se fie bieta fêta aprôpe de părinți sei consângeni, se nu fie de tot între străini, ci între români, cum e Năsăudul și jurul lui. Acuma audiu că în Rodna Vechie este concurs la un post de învețietoriu seu în-

¹⁰ Andrásy Gyula, ministrul de interne în cabinetul coaliției.

¹¹ Vezi nota nr. 8.

¹² Vezi nota nr. 9.

¹³ Subotica, azi în Serbia.

vețietorie. Ve rog ca se binevoiți a pune un cuvent pentru ea, ca să fie denumită la Rodna-Vechia sau la celelalte locuri însemnate, decât nu s-ar pute la Rodna-Vechia, Năsăud sau jur. Feta este tenere, învețietore începătorie și n-amu vre să fie departe de noi sau chiar între popore străine barem acum la început.

Multămîndu-vă pentru bunăvoința cu care ve ocupați de lucrurile noastre și rugându-ve de nou a recumenda și părtini pe biata mea nepoță, sum în Al Măritei DVstre, cu distinsă stimă Gavril Trifu prof./esor/prep./arandial/in pen.s/iune/.

Șimleu, 5 VIII. 1910

4. Mărite Domnule Profesor!

Intielesiu că doriți a cunósce actele alianței noastre, ca se ve poteți întrepune la dl. ministru în aiesta ponderosă cauză. Am deci onóre a vi le așterne aci alăturat: 1) 3 cole (2 întregi, 2 diumetați însemnate cu I, II, III, IV și cu paginile 1—12) scrise de mine, cari cuprind tóte *resolutiunile și obiecțiunile ministeriale* la cere-rea noastră de a ni se întări statutele și *penultima noastră așternere*, care ni s-a re-trimis sub Nr. 141011/1908 de contele Apponyi, fără resoluțiune și de care, se vede, a nu fi luat ministeriul notițiá. Aceste vi le-am decopiat tóte, ca se le aveți în legătură laolaltă și se nu trebuésca a ve osteni, voind a cunosce ce s-a făcut până acum, alegând și cetind diferite acte, că se aveți tótá istoria întruna; 2) *Statutele cele dántiie* sub A) și *cele depre urmă*, despre cari dice ministeriul în resoluțiunea sa de sub Nr. 30238/1910, că nu s-au făcut tóte strămutările pretinse de el, sub B, ca se vedeți că până unde am ajuns cu strămutările în statute și tot nu putem face pe voia ministeriului; 3) Statutele tipărite și întărite de ministeriu sub Nr. 97395/99, „A Magyarországi Tanítók Országos Szövetsége“ ca se vedeți că statutele noastre sunt întogmite chiar după aceste și toutși noue ni se fac obiecțiuni preste obiecțiuni și nu ni se înteresc statutele deja de 6 ani de dile, până când aceste s-au întărit fără nici o greutate.

Me rog că, când nu veți mai avea lipsă de cele trei statute, A., B., și „M.T.O.Sz.“, se binevoiți a mi le retrămite ca să le păstrediu la acte. De descriere n-am lipsă, deoarece am actele originale și le pot preda aceste comitetului esmis în cauză.

Me rog că, când nu veți mai avea lipsă de cele trei statute, A., B., și și starea lui domnului ministru și le înduplecați ca să ni întărescă odată aceste statute nevinovate și fôrte de lipsă pentru învețieamentul poporal la noi gr./eco/-cath./olic/. Convingeți-l din statutele întipărite că și scopul „Magyarországi Tanítók Országos Bizottsága“ (§2. punct a.) nu este altul, decât a se informa în adunările universale (egyetemes gyűlés) învețietoresci despre dorințele și părerile învețietorimei și apoi a le aduce la cunoscintia guvernului și a lucra pentru realizarea lor. Tot acestu scop îl au și celelalte alianțe învețietoresci confesionale și neconfesionale din țieră, fără de permișunea de a se înțielege învețietorimea în 3—4 ani odată laolaltă, n-are nici un înțieles și scop tótá alianția reuniunilor învețietoresci gr./eco/-cath./olice/. Să nu ni se óprescă dară numai aceea ce este permis tuturor celorlalte învețietorimi confesionale și neconfesionale.

Pedeca întăririi statutelor numai întru acesta o află acum ministeriul, că celelalte obiecțiuni sunt mai mult stilarie și provin mai mult din neînțeliegerea complexului statutelor decât din cauze grave; dară în acesta una nu putem ceda nici noi, deoarece stergend acesta din statute, tótá alianția n-are nici un scop.

Permiteți-mi, ca pentru a fi deplin orientat în cauză, să vi amintesc unele *premise* a cauzei acesteia și totodată *impresuniile mele* câștigate în acești 6 ani, decât ne trudim a dobendi întărirea acestor statute.

La prima sustinere a statutelor acestora am rogat pe colegul meu și pretinul Nagy László, director de preparandie mai înainte în Buda, acum în Pesta ca se întrevină la ministeriu în favorul întăririi statutelor. El mi-a scris ca să intrăm și noi în „Magyarországi Tanítók Országos Bizottsága“. I-am reflectat, că aceea n-are înțieles deoarece acesta nu se va ocupa cu năcasurile noastre gr./eco/-cath./olice/ confesionale învețietoresci. El a mai stăruit pentru acesta și mai încolo, dară eu n-am putut ceda.

Se vede dară, că în ministeriu sunt preocupați fața de acest lucru și din punct de vedere politic ar vrea să ne bage seu între învețietorimea rom./ano/-cath./olică/ seu între cea neconfesională; numai de sine stătători se nu fim. Nici ordinandintele noastre nu sunt încintate de acest lucru, deoarece provocate și rógate fiind nici cu degetul cel mic nu ni-au ajutat. De aceste nu me mir, că ele nici când nu s-au însuflețit tare pentru învețietorul poporal. De se însuflețeau nu numai [că se] interesau de el, demult amu ave și noi alianție învețietoresci, cum au celelalte confesuni din țieră.

Ministrul întărind aceste statute ar face un act de mare înțelepciune politică și totodată mare folos învețietorului poporal la românii gr./eco/-cath./olici/, unde este cea mai mare lipsă de un avent senătos pe acest teren părăginit. Cine se vi credia într-o bunăvoință serioasă a guvernului fața de naționalități, dacă nu potemu scóte dela el nici măcar întărirea nestor statute învețietoresci inofensive!

Me rog se me scuzați că ve fac atâtă incomoditate; dară numai Mărita DVóstră poteți informa și indupleca pe Escelentia Sa dl. Ministru în cauză de învețietament mai competent.

Al Măritei DVóstră cu distinsă stimă Gavril Trifu, prof./esor/ prep./arandial/.

Șimleu, 22 X. 1910

5. Mărite Domnule Profesor!

Dieta și-a început eri activitatea și pentru aceea veniu a me róga érá ca se binevoiți a vorbi cu dl. ministru în interesul alianției noastre învețietoresci împărțășindu-i starea lucrului de adă pe basa espusului meu și copia actelor comunicate.

Se svonesce de împăciuire cu naționalitățile¹⁴ și de bunăvoința guvernului actual fața de naționalități. Nu precep, că ce bunăvoință să face ar fi aceea, care se nu ni permită a înființa nici măcar o reuniune învețietorescă, de cari au toți învețietorii tuturor confesiunilor, afară de noi, gr./eco/-cath./olicii/ români.

Cu acesta ocasiune permiteți-mi, ve rog, ca se me adresez și cu o rogare privată la Măria Vóstră atât ca român gr./eco/-cath./olic/ cât și ca profesor universitaru.

Am scris o cărtice intitulată „Megasin de exemple” pentru clasele I și II. ale scolei populare, din călculatiune crediend ce mare lipsă pórtă scolele noastre populare de cărti bune în mâna învețietorilor și elevilor. Cerend aprobarea ei dela ministeriul cultelor, cărticica mi s-a dat spre critisare la un anumit Arsen Vlaic, director, probabil la școla comercială din Brașiov.

Acesta a făcut o critică tendențioasă și s-a încumetat a dice că nu știu română. neșce și nici idee n-am de ortografia și gramatica română. Eu să nu știu gramatică și ortografie română, care am învețat deja ca copil în clasa IV. gimnasia de *mînc însumi*, deórece profesorul gimnasial nu știa germănesce, limba germană, dela fericitul Petru Branu, protopopul Sătmariului, limba și literatura română, *am propus eu însumi* ca profesor la preparandia din Zelau 18 ani limba și literatura română, am scris și lucrat deci de ani în foile noastre „Gazeta Transilvaniei”, „Familia” lui Vulcan „Foaia beletristică” a lui Negrutiu, în toate foile noastre pedagogice române și maghiare, am edat și redactat însumi fôia „Învețietoriul Român”, am căștigat la un concurs beletristic eseris de fericitul Negrutiu pentru o novelă originală 100 franci în aur premiu, am tipărite și netipărite încă opuri romănesci, am tradus când eram în Zelau din încredințarea ministeriului instrucțiunei multe cărti didactice și instrucțiuni pentru școle și învețietori. Am învețiat de mine însumi francesce, posed limbile română, maghiară, germana perfect, cetesc și înțieleg frânceșce și latinesce.

Apoi mie să-mi îndrăsniască a dice că nu știu gramatică și ortografie română. nească nisce nimeni, cari nu scriu să facă deosebire între infinitiv (tace) și de obiectul (tăcea), scriind „voiu tăcea” în loc de „voiu tace”, apoi între dativale

¹⁴ Este vorba de medierea încercată de contele Tisza István față de conducerea Partidului Național Român din Transilvania.

(mi, ți, și, ni, vi, li) și acusativate (me, te, se, lu, ne, ve, se, i) pronumele personale în forma lor prescurată, etc.!

Acest om seu este un ignorant ne mai pomenit, seu un reutecios ne mai audit, în ambele casuri strică abusând de încrederea ministeriului nespun învețimentului nostru poporal.

Eu nu scriu cărți din speculă seu ambițiune ci pentru că vediu lipsa cea mare de ele la învețimentul nostru poporal mai ales la noi gr./eco/-cath./olicii/ și acest mi se pune în cale cu totă răutatea sa debutand cu neadevărurile cele mai îndrăsnețe.

În răspunsul meu la ministeriu m-am provocat la Măria-Vóstre ca la profesorul limbei și literaturii române la universitate. N-așiu fi îndrăsnit a face acesta, decă nu eram sigur că în opsiorul meu nu se află sminte gramaticale, de nu ici-colea sminte de tipariu. Ortografia nu este cea folosită adi în tôte, ce e drept, deórece adi se folosesc mulțimi de ortografii, ci una cât se póte de ratiunală și ferită de esageratiuni, la care trebue să ajungem adi-măine, decă este se avemu și noi cândva ortografie unificată, stabilită definitiv și urmărită de toți.

Adi vi tremit un esemplariu din opsiorul meu, ca să vedeți, cum mi este gramatica și ortografia și se ve convingeți despre răutatea criticeii lui Vlaicu.

Binevoiți, ve rog, a-mi părtini opșioriul și a da informațiunile necesarie în desperțimentul VI. al ministeriului instrucțiunei publice. Am tot materialul gata pentru tôte clasele scoalei poporale și nu-l pot întipări deórece învețietorii noștri nu indresnesc a folosi cărți neaprobate de ministeriu din cauza șicanei inspecto-riilor.

Scusați, ve rog, că ve incomodez atâta. Cu profundă stimă, Gavril Trifu
prof./esor/ prep./arandial/ în pens./iune/.

/Biblioteca centrală universitară „Lucian Blaga“ din Cluj-Napoca, mss. nr. 5791./

GAVRIL TRIFU ET „L'ALLIANCE DES INSTITUTEURS ROUMAINES GRÉCO-CATHOLIQUES DE TRANSYLVANIE" (1910)

(Résumé)

Après l'analyse d'un tas de lettres adressées par l'instituteur Gavril Trifu, de Sălaj, au Ioan Ciocan, député de Năsăud dans l'intervall des mois mai-octobre 1910, — épistolaire gardé à la Bibliothèque universitaire „Lucian Blaga“ de Cluj —, l'auteur révèle quelques difficultés de la tentative de former une réunion des instituteurs roumains gréco-catholiques de la Transylvanie. Les messages mettent en évidence, aussi, des aspects de l'activité didactique de l'émetteur. Faire remettre en circuit scientifique cet épistolaire, signifie compléter l'interprétation et la compréhension de l'histoire de l'enseignement élémentaire confessionnel roumain de i Hongrie dualiste.